

het leven zoals het altijd zal zijn (*****)

Knack, 11 okt 07, Guido Lauwaert

*O mama mia, fucking klotezeug,
Sweet Modder die mij in de wereld scheet:
De lafheid van je liefde liet mij leven
Waar echte liefde me gewurgd zou hebben.
Ik vraag je schoon, verlos mij, help mij please,
Zoals ik jou verlost heb uit jouw lijden.
Ik rijd naar jou and cut je kut aan stukken
Waar in ik rotten moest, voor ik mocht rijpen...
A horse! Mijn fokking kroon voor maar één paard.
Where is it, bloddie sodding smakking shit?
A goddamn fokking piece of klotepaard...
A horse... Mijn fokking kroon voor maar één paard.*

Deze claus werd op zaterdag 22 november 1997 uitgesproken door Jan Declair als 'Risjaar, den deirde van die noam'. Hij was het slot van een toneelvoorstelling van ruim 11 uur - pauzes inbegrepen - in het Kunstencentrum Vooruit.

Het theatergezelschap De Blauwe Maandag Compagnie had twee jaar aan de productie gewerkt. Met veel vallen en opstaan. Vanuit de overheid werd bedreigd de subsidie van het gezelschap in te trekken. Een groep diende x-aantal nieuwe producties per jaar op te zetten en x-aantal voorstellingen te spelen. Beroemde acteurs hadden er in de loop van het repetitieproces de brui aan gegeven.

Rond de productie hing een sfeer van twijfel en arrogantie. Toch wist regisseur Luk Perceval het project tot een goed einde te brengen. De auteur was Tom Lanoye. Hij was zo eerlijk de naam van de regisseur als coauteur op de cover te plaatsen. Terecht, want de 10 koningsdrama's van William Shakespeare, gekend als The Wars of the Roses, omzetten in een voorstelling van drie maal 2 stukken was geen sinecure. Toch blijft Lanoye dé auteur van Ten Oorlog. Zijn stijl, gedrenkt in het sap van zijn brein spat van het blad, bolt uit de mond van de acteur en rolt in het oor van de toeschouwer.

Ten Oorlog kende een megasucces. De voorstelling werd in het Duits vertaald en binnen het raam van de Salzburger Festspiele opgevoerd door het Deutsche Schauspielhaus Hamburg. Schlachten! ging in première op 25 juli 1999 in een regie van Luk Perceval, maar met een Duitse bezetting.

Naar de mode van de dag

De allergrootste verdienste van Tom Lanoye bestaat erin dat het stuk archaisch begon en eindigde in het junkees. Wat Perceval als zijn grootste verdienste aangerekend mag worden is dat het stuk zich afspeelt in een lege ruimte. Wat er aan attributen en decor bij komt kijken is speelgoed voor papa's, of wordt letterlijk uit de vloer gehaald. Historische kostuums en zwaarden maken gaandeweg plaats voor Armanipakjes en pistolen. Wat Perceval wilde aantonen is dat ongeacht Shakespeare en zijn tijd, enkel de verpakking wijzigt en zich aanpast naar de mode van de dag.

Ten Oorlog wordt beschouwd als de eerste marathon uit de geschiedenis van het hedendaags theater van de Nederlanden. De voorstelling is terecht het grote voorbeeld, maar andere producties zijn hem voorgedaan.

Zoals de Oresteia van de Griek Aischylos, waarvan zeven stukken bewaard zijn gebleven. Naar schatting schreef hij zeventig tot negentig stukken, maar zijn grafscript, dat waarschijnlijk door hemzelf is opgesteld, vermeldde dat hij tegen de Perzen had gevochten, niet dat hij iets had geschreven. Niet onaardig om te weten is dat hij soldaat was geweest in de slag van Marathon.

De productie Oresteia omvatte drie van zijn stukken, Agamemnon, Dodenoffer en Goede Geesten. De première vond plaats op 12 oktober 1996 in de Koninklijke Vlaamse Schouwburg, Brussel, en werd geregisseerd door Franz Marijnen. De voorstelling duurde ruim 4 uur. Maar al eerder waren er marathons geweest, zoals het acht uur durende stuk Het is theater zoals te verwachten en te voorzien was uit 1982. Het betekende de doorbraak op theatergebied van de toen nog als beeldend kunstenaar bekend staande Jan Fabre. Ook recenter werden er marathons opgezet. Zoals Tantalus van John Barton in een vertaling van Johan Boonen. De producent was De Appel uit Den Haag. De marathon ging in première op 28 december 2003 en ving aan om 11 uur en eindigde evenveel uren later.

Tussen 2003 en 2005 heeft Guy Cassiers met het Ro-theater (Rotterdam) op zoek naar de verloren tijd van Marcel Proust opgezet, maar de vier delen zijn bij mijn weten nooit als marathon opgevoerd. Momenteel is Toneelgroep de Appel bezig aan een voorbereiding van de Odysseus van Homerus. Naar verluidt moet de productie uitmonden in een welgeschapen marathon. Première op 23 december.

Hedendaags theater van morgen

De recentste marathon is de Romeinse Tragedies door Toneelgroep Amsterdam, in een regie van Ivo van Hove. De afgelopen weken werd de voorstelling opgevoerd in het Kaaitheater (coproducen) en DeSingel, en ze waren het slotstuk van een geslaagde tournee. Coriolanus, Julius Caesar en Antony and Cleopatra geven namelijk een staalkaart van de karakters van mensen - met hun goede en slechte kanten, de evolutie van de geschiede-

nis - met zijn voor- en tegenslagen, en dat een oplossing van een probleem niet en nooit zal bestaan.

Wat de mens en de geschiedenis bieden zijn uitwegen om het probleem met hooguit schaafwonden te omzeilen. Een feit dat van alle tijden is. Irak, Afghanistan, Congo, et cetera, en alle vredesconferenties ten spijt zullen zij dat vandaag en morgen bewijzen. Wie dat betwijfelt is geen lezer van boeken, kranten en magazines, maar een televisiekijker de klok rond.

De marathon van Van Hove duurde zes uur, onafgebroken. Het publiek kon zich vrij bewegen tussen zaal, balkon en het toneel - waar drankjes en hapjes te koop waren aan standjes en konden worden geconsumeerd in fauteuils of op krukken - terrasjes veronderstellend. Wilde de toeschouwer de blaas ledigen of een sigaretje roken was er geen bezwaar de zaal, ja zelfs het gebouw te verlaten.

Van Hove wilde met die 'ongewone' theatertruc het leven zoals het is benadrukken. De mens leeft tussen de drama's en maakt deel uit van de geschiedenis. Hij mist ook drama's en geschiedenis. Hij is op safari in Afrika en tijdens zijn afwezigheid sterft de koning en verdwaalt Bush in de bushbush. Daarom is het jammer - en dat is de enige smet op deze voorstelling - dat een lichtkrant belangrijke momenten ruim van tevoren aankondigt: 'Over 20 minuten dood Julius Caesar'. Als je iets mist, ja, dan is dat jammer, maar nu eenmaal zo. De lichtkrant is een glazen bol. Een constructiefout. Maar kom, zand er over. Iedereen heeft recht op één afwijking. Ivo van Hove is de eerste die mij heeft verzoend met de multimediashow. Met Opening Night was hij daar al ten dele in geslaagd. De Romeinse Tragedies hebben alle twijfel, alle afkeer verbannen. Dit is het hedendaags theater van morgen.

Een portrettengalerij

De voorstelling van Van Hove duurde zes uur, onafgebroken. Al zijn de drie stukken tot één lange rit herleid, toch hebben ze hun eigenheid behouden. Coriolanus is het stuk van één mens, de titelfiguur. Het is een man, wars van elke diplomatieke vaardigheid. Wanneer hij door de prominenten wordt geëerd, antwoordt hij met: 'Ik ga me wassen' en vertrekt. Het meest beklijvende is dat Shakespeare een stuk maakte van de ondergang van een door en door onsympathieke en onpoëtische man. Tegelijk is het tevens een stuk van één tegen allen.

Julius Caesar daarentegen is een stuk van een politieke vriendenkring. Ze waren al respectabel, maar hun gangmaker heeft ze niet gekroond maar wel getroond. Lafheid en verraad is de essentie. Halverwege het stuk wordt de titelfiguur vermoord. Het briljante is dat de tweede helft gedomineerd wordt door de neergang van die vriendenkring. Hij begint met een van de mooiste monologen uit het theaterrepertoire, uitgesproken door Antonius, met als sleutelzin For Brutus is an honourable man .

Het derde stuk, Anthony and Cleopatra , gaat over twee mensen, geen minnaars om het chemisch huwelijk van hart en ziel, maar om hún eigen rijk. Anthony voor het Romeinse en Cleopatra voor Egypte. Want als Anthonius naar Rome moet na de dood van zijn vrouw, trouwt hij met een andere Romeinse, uit politieke overwegingen. De boodschap van Shakespeare is dat liefde niet bestaat, een verzinsel is.

De eenheid van de drie stukken is een portrettengalerij, en binnen de lijsten een karakteranalyse, én de dood. In de encenering van Van Hove is een van zijn gestalten de kostumering. Zwarte kledij is dominerend, soms afgewisseld met een grijs pak. Een zeldzame keer verschijnt een vrouw, uitgedost in een fleuriger kleed. Het benadrukt echter de valsheid van haar opgewektheid, het gekunstelde van haar vrolijkheid. Kortom, de mensen doen wat ze denken dat ze moeten doen. Ze spelen een rol die de geschiedenis hen oplegt en daardoor ontbreekt het hun aan persoonlijkheid. Dat geldt zowel voor de personages van Shakespeare als voor ons allen. Zijn boodschap is in de Romeinse Tragedies nu eens poëtisch, dan weer prozaïsch.

Een spoedcursus

De marathons zijn behoorlijk en bekoorlijk, maar waarom die intense interesse bij pers en publiek, die groeit en almaar blijft groeien? In de eerste plaats omdat zij, mijns inziens, geplukt werden uit het repertoiretooneel en zij een duidelijk begin, midden en einde hebben. Toeschouwers zij het beu te kijken naar voorstellingen die door iedereen en niemand in elkaar werden geflanst. Die bestaan uit eigen anekdotes vermengd met passages uit beroemde stukken. Maar al te vaak is de prak de pot niet waard en na een uurtje staat het publiek op straat, niet wijzer of vrolijker geworden.

Verder is een marathon een spoedcursus. Wijze raad voor de mens die verder wil kijken dan zijn neus lang is, en alle middelen aangrijpt om inzicht te krijgen in de maatschappelijke evolutie. Een marathon loopt evenwijdig met de globalisering van de politiek, de economie en de kunst.

Tevens is een marathon een moderne retraite. Een groep mensen trekt zich terug op een eiland om te ontstressen, aan introspectie te doen via communicatie met mensen waar men van weet dat zij een bijdrage kunnen leveren aan hun bijscholing. Want elke weldenkende mens heeft nood aan vakliteratuur, die verder gaat dan wat de dagelijkse krant of weblog te bieden heeft. Door het verdwijnen van grenzen, het wijzigen van sociale verhoudingen, en de burger die door de wereldleiders en hun kleine broertjes voortdurend belogen en bedrogen worden. De mens is ondanks internet en co meer dan vroeger op zichzelf aangewezen. Voor het vormen van een mening en het bepalen van een houding, voor zijn functioneren in zowel zijn gezin, zijn werk als het creëren van een vriendenkring, want wie daartoe niet in staat is ziet vaak maar één uitweg: de zelfdoding.

Een marathon is een medicijn en het programmaboek een bijsluiter. Een geestelijk roesmiddel uit eigenbelang.

Tot slot is een marathon een modern fenomeen geworden. Iedereen van naam of faam wil erbij zijn, want wie hem gemist heeft kan niet meepraten. Hij zakt een of meerdere sporten op de culturele ladder. Marathons staan gelijk met andere hoogdagen waarvan de Gordel de bodem vormt en Monumentendag de top. Ze vervangen Kerstmis, Pasen, Pinksteren, de Nationale Feestdag. Zij zijn verworpen tot kermissen en hebben hun oorspronkelijke betekenis verloren. Een betekenis waar de mens blijkbaar nog steeds nood aan heeft. Marathons zijn een alternatief. Met helend effect.

Een supermedicijn zou een samenwerking zijn van Lanoye, Van Hove en Shakespeare, met als resultaat een marathon beginnend met Macbeth , over Hamlet , gevolgd door King Lear en eindigend met De Storm .